

DEN FØRSTE VERDENSKRIGEN

Nye ord, sidene 176–183

Norsk	Morsmål	Setning med ordet
å foregå foregikk har foregått		
en søle		
en lus 		
ei rotte 		
å klatre		
å angripe angrep har angrepet		
en kant på kanten		
en granat 		
et slag		
et resultat		
en retning		

DEN FØRSTE VERDENSKRIGEN

Norsk	Morsmål	Setning med ordet
en mening uten mening		
effektiv		
en gassmaske 		
å kapitulere		
å feire		
å endre å bli endret		
å lide en lidelse		
å inngå inngikk har inngått å inngå en avtale		
en skyld å få/gi skyld		
svær		
en erstatning		
å tolke		
å ydmyke ydmykende		
en hevn		

DEN FØRSTE VERDENSKRIGEN

Vi leser lange ord. Sett strek under stavelsen med mest trykk.

fo-re-gå inn-gå an-grip-e gra-nat

re-sul-tat me-ning eff-ek-tiv ka-pi-tu-le-re

li-del-se er-stat-ning yd-my-ke yd-my-ken-de

Eksempelsetninger med noen nye ord. Sett kryss hvis du forstår setningen.

		Forstår
et slag 	Han slo. Slaget var hardt. Tyske soldater og engelske/franske soldater kjempet mot hverandre ved elven Somme i Frankrike sommeren og høsten 1916. Det var et stort slag. Nesten 1 million soldater døde i slaget ved Somme.	
effektiv	Hun jobber fort og bra. Hun er effektiv. De nye våpnene var mer effektive. De drepte og ødela fortere.	
å kapitulere	De som taper en krig, kapitulerer. De sier: «Vi har tapt.»	
uten mening	Flere og flere soldater i første verdenskrig spurte: «Hvorfor slåss vi? Hva er vitsen med denne krigen? Er det en krig uten mening?»	
å ydmyke	Å ydmyke en person betyr at man får personen til å føle seg dum, lite flink og uten ære og verdighet.	

DEN FØRSTE VERDENSKRIGEN

Sidene 176–178. Hva husker du?

1 Hvor foregikk de fleste og de største kampene i krigen?

2 Skriv ned noen viktige stikkord som beskriver skyttergravene og skyttergravskrigen.

3 Nevn noen nye våpen som kom i første verdenskrig.

4 Hvorfor fikk noen soldater også skader i lungene i denne krigen?

5 USA ble med i krigen i 1917. Hvilken side gikk USA inn på?

6 Hva var en viktig årsak til at USA ble med i krigen?

7 Når sluttet krigen, og hvem tapte?

8 Nevn to viktige årsaker til at sentralmaktene tapte krigen.

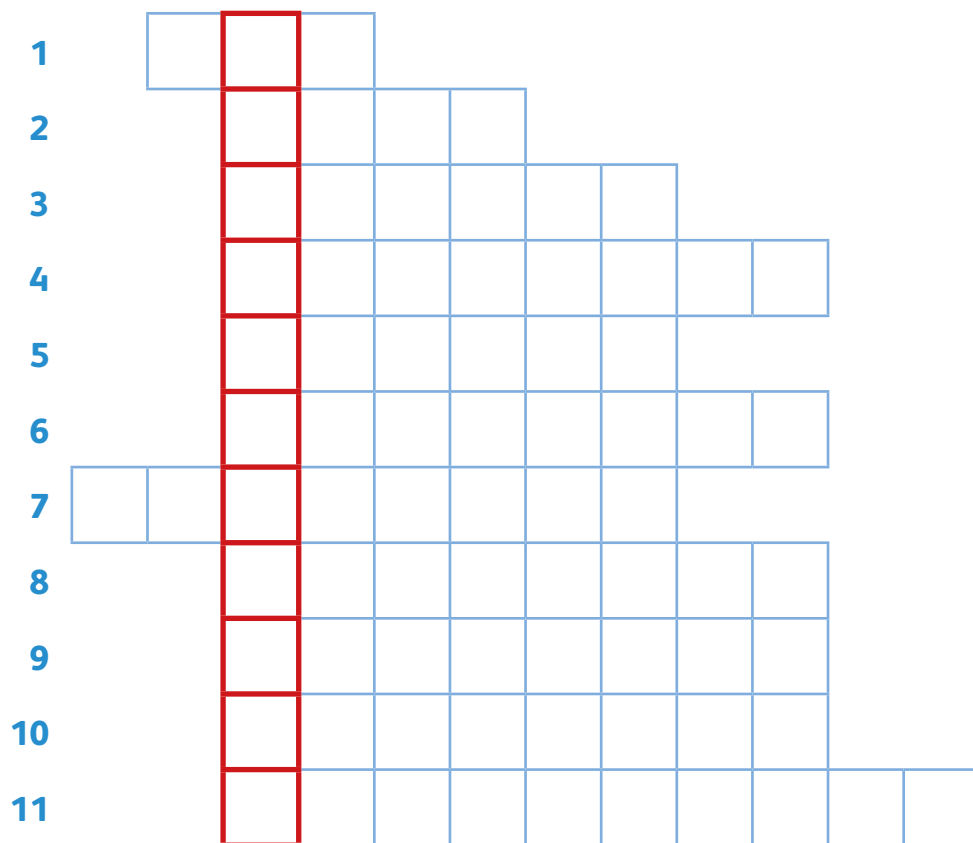
DEN FØRSTE VERDENSKRIGEN

Rett eller galt? Sett kryss.

	Rett	Galt
1 Østerrike-Ungarn var et stort land før første verdenskrig.		
2 Østerrike-Ungarn var et stort land etter første verdenskrig.		
3 Det kom flere nye land i Europa etter første verdenskrig.		
4 Det osmanske riket fortsatte å være et stort rike etter krigen.		
5 Jugoslavia var et stort, nytt land i Vest-Europa.		
6 Jugoslavia var et stort, nytt land på Balkan, i Sørøst-Europa.		
7 Det nye landet Jugoslavia hadde bare én folkegruppe og ett språk.		
8 Polen ble et selvstendig land for første gang i historien.		
9 Det var Frankrike og Storbritannia som laget grensene i Midtøsten etter krigen.		
10 Frankrike og Storbritannia sa at araberne selv måtte bestemme hvor grensene i Midtøsten skulle gå.		
11 Områdene i Midtøsten var viktige fordi man hadde funnet olje flere steder i dette området.		
12 Saudi-Arabia ble et selvstendig land i 1932.		
13 Frankrike hadde kontroll over Syria og Irak etter første verdenskrig.		
14 De nye grensene i Midtøsten førte til mange problemer og konflikter senere.		
15 Versaillesavtalen var en god avtale for Tyskland.		
16 Tyskland måtte betale mye penger til de allierte landene.		
17 Tyskland mistet ingen landområder etter krigen.		
18 Mange tyskere var sinte på grunn av Versaillesavtalen.		
19 Maktbalansen forandret seg etter krigen. USA ble sterkere.		

DEN FØRSTE VERDENSKRIGEN

Kryssord

- 1 Et stort og mektig land som gikk inn i krigen i 1917.
- 2 om makt var en viktig årsak til krigen.
- 3 Dette ordet betyr at man får noen til å føle seg dumme, uviktige og uten ære og verdighet.
- 4 Det viktigste landet på sentralmaktenes side i krigen.
- 5 Dette landet var tidligere sentrum i det osmanske riket. Det ligger på grensen mellom Europa og Asia. På kartet på side 180 ser du at det ble et nytt land i 1923.
- 6 Hvis en person jobber fort og godt, er denne personen De nye våpnene var også slik.
- 7 I denne byen ble to viktige personer drept i 1914. Dette startet krigen.
- 8 Noen land i Europa ble borte etter krigen, mens det kom andre nye land. i Europa ble forandret.
- 9 Dette store landet i Øst-Europa var i allianse med Storbritannia og Frankrike før krigen startet.
- 10 En gruppe land som har en avtale som sier at de er venner og skal hjelpe hverandre.
- 11 Dette er navnet på en by i Frankrike. Her måtte Tyskland underskrive en avtale etter krigen.

Hvilket ord får du når du setter sammen bokstavene i de røde boksene?

DEN FØRSTE VERDENSKRIGEN

Vi jobber med kilder

Gassangrep

Den unge amerikaneren Arthur Empey dro fra USA for å kjempe på britenes side under krigen. Han overlevde krigen, og etter krigen skrev han ned minnene sine. I utdraget under forteller han om et tysk gassangrep mot de britiske soldatene. Språket i utdraget er gjort litt enklere.

«Vi hadde en ny mann som satt med kikkerten og så mot fienden. Plutselig ropte han: «Det kommer en slags grønn gul sky mot oss og ...» Jeg ventet ikke til han var ferdig, jeg tok våpenet mitt og slo på alarmen. Da visste mennene at de måtte ta på seg gasshjelmene sine. Gassen kommer så stille og fort, du har atten til tjue sekunder på deg til å få på masken. (...) Det var fullt kaos i et minutt. Folk prøvde å få på seg hjelmene, noen sprang opp til maskingeværene.

Gassen er tyngre enn luft. Den fyller skyttergravene fort. Der blir den i to, tre dager helt til vi får den bort med en spesiell spray. Vi måtte jobbe fort. Tyskerne pleide å angripe etter gassen. En av guttene til høyre var for sen med å få på seg masken. Han falt ned på bakken og holdt seg på halsen, så skalv han litt og døde. Det var forferdelig å se, men vi kunne ikke gjøre noe for å hjelpe ham. Borte i hjørnet i søla i skyttergraven lå en av hundene våre, død. Det er dyrene som lider mest: hestene, kyrne, hundene, kattene, rottene. De har ingen gassmasker. Og gassen kan reise langt, langt bak fronten hvor kampene er.

Jeg husker lyden av kanonene våre. Vi prøvde å skyte ut i ingenmannsland for å få bort gasskyen. Mennene lå på kanten av skyttergraven, klare med sine våpen og sine håndgranater, ventet på fienden. Så kom de. Bajonettene deres skinte. De så ut som monstre i sine gassmasker. Vi skjøt. Mange av dem falt, men det kom hele tiden nye. Ingenting kunne stoppe dem. (...)

Plutselig var det som øret mitt eksploderte, det gikk rundt for meg. Jeg ble tørr i halsen, og det ble vanskelig å puste. Jeg forstod at gasshjelmen min lekket. Jeg fant en ny. Men skyttergraven begynte å bevege seg som en slange, og sandsekkene så ut til å sveve i lufta. Det var forferdelig lyd alle steder. Jeg sank ned på kne og følte at nåler stakk huden min. Så var jeg borte.

En av vennene mine klarte å få liv i meg. Jeg hadde vært borte i tre timer, de andre trodde jeg var død. Det var herlig å føle den friske, gode lufta i lungene. Vinden hadde løst opp gassen.

Kilde <http://www.eyewitnesstohistory.com/gas.htm>

DEN FØRSTE VERDENSKRIGEN

Vi jobber med kilder

To britiske historikere om den første verdenskrigen

«Jeg kan ikke se at Storbritannia kunne ha bestemt seg for å ikke gå inn i krigen. Hvis Tyskland hadde vunnet mot Frankrike og Russland, ville det ha vært et land styrt av militære som hadde vunnet. Et land som ville ha mer og mer makt, som ville styre over andre. Jeg er sikker på at Tyskland ville ha vunnet mot Frankrike og Russland. Og jeg er også sikker på at de ville ha gått til krig mot Storbritannia etterpå, og da måtte Storbritannia kjempe alene. Hvis Tyskland hadde vunnet, ville det ha vært en katastrofe for frihet og demokrati.»

Max Hastings, britisk historiker og journalist

«Det var ikke bare tragisk at Storbritannia gikk inn i krigen. Det var en katastrofal feil. Den første verdenskrig gjorde det mulig for to forferdelige, umenneskelige ledere å komme til makten: Stalin og Hitler. Hva hadde skjedd hvis den britiske regjeringen hadde bestemt at Storbritannia ikke skulle gå inn i krigen? Hvordan ville Europa ha vært i dag hvis Tyskland hadde vunnet en mindre krig mot Frankrike og Russland? Kanskje et Europa som ligner på Europa i dag? Et Europa hvor Tyskland er leder, og hvor den tyske økonomien er den sterkeste? Min bestefar deltok i krigen. Etter krigen fikk han en medalje. «Du kjempet for sivilisasjonen» står det på medaljen. Kanskje det heller burde ha stått: «Du kjempet for maktbalansen i Europa. Du kjempet for at Tyskland ikke skulle bli lederen på det europeiske kontinentet.»

Niall Ferguson, britisk historiker

DEN FØRSTE VERDENSKRIGEN

Arbeid med kildene. Sett dere sammen og diskuter.

- 1** Hvilket inntrykk får dere av hvordan det var å kjempe i krigen når dere leser Arthur Empeys historie?
- 2** Se i grunnboka på side 282. Der står det enda et eksempel på bruk av kjemiske våpen. Hva skjedde i Halabja?
- 3** Hva mener dere om bruk av gass og andre kjemiske våpen i krig?
- 4** I 1928 kom det en avtale som sa at det var forbudt å bruke kjemiske våpen i krig (Genève-protokollen). I dag finnes det også en FN-konvensjon (en avtale) om forbud mot å produsere og lagre kjemiske våpen. 180 stater har underskrevet denne avtalen. Hva mener dere om at det finnes en slik avtale?
- 5** Et problem med denne avtalen er at det ikke er skikkelig kontroll med at landene som har skrevet under, følger avtalen. Hvordan kan man få til et bedre system for å sikre at land ikke bryter avtalen, tror dere?
- 6** Historikeren Max Hastings mener at det ikke var feil av Storbritannia å gå inn den første verdenskrigen. Hvordan mener han at Europa ville ha blitt hvis Storbritannia ikke gikk inn i krigen?
- 7** Hva mener historikeren Niall Ferguson om at Storbritannia gikk inn i den første verdenskrigen? Hvorfor mener han det?
- 8** Hva kan disse to kildene (Hastings og Ferguson) lære oss om kilder og kildebruk?

DEN FØRSTE VERDENSKRIGEN

Lag faktasetninger om den første verdenskrigen med stikkordene til venstre.

årsaker	
allianser	
maktkamp	
nasjonalisme	
Balkan	
sentralmaktene	
de allierte	
skyttergraver	
kapitulerte	
Versaillesavtalen	
erstatninger	